

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Paul J. Cornish, Marek P. Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Bernice McManus-Falkowska, Anna Kazimierczak-Kucharska (angielski), Christel Martin, Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzusi (łacina),

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2015

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
------------------	----

Uniwersytet na rozdrożu.

O uniwersytecie i nauczaniu uniwersyteckim z Antonim B. Stępnem rozmawiają Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk i Witold Płotka	13
--	----

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop Le concept de l'éternité et du temps dans le <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk Problem istnienia w Komentarzu Tomasza z Akwinu do <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzowski Realna różnica między intelektem czynnym i możliwościowym w ujęciu św. Tomasza z Akwinu.....	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> i scholastyczny problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Czy św. Tomasz był eudajmonistą?	113
Magdalena Płotka Jak nakaz moralny wynika z natury świata? Koncepcja prawa natury św. Tomasza z Akwinu na tle stoickiej i późnośredniowiecznej tradycji.....	129
Iwona Solecka-Karczewska Zgodność rozumu i wiary w <i>Summa theologiae</i> Tomasza z Akwinu	145
Mieszko Pawlak Państwo i Kościół w myśli św. Tomasza z Akwinu i Marsyliusza z Padwy	163
Urszula Wolska Wizja człowieka ponowoczesnego a tomistyczna teoria osoby	191
Anna Mandrela Tomistyczna filozofia bytu i buddyjska filozofia pustki	215
Sebastian Taboń Tomizm czeski w latach 1879-1948.....	239

Tłumaczenia

Tomasz z Akwinu <i>O geocentryzmie</i> , tekst łaciński i polski (tłum. Marcin Karas)	251
Kamil Majcherek Zagadnienie pośmiertnej identyczności ciała Chrystusa i pośmiertnego nazywania części Jego ciała w <i>Quaestiones quodlibetales</i> św. Tomasza z Akwinu	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (tłum. Kamil Majcherek).....	279

Sprawozdania i recenzje

Michał Zembrzusi, Izabella Andrzejuk Tomizm na Konferencji Naukowej „Etyka i polityka”	289
Magdalena Płotka Sprawozdanie z konferencji naukowej „W kręgu średniowiecznej etyki”	293
Anna Kazimierczak-Kucharska Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio	297
Michał Zembrzusi Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Filozofia tomistyczna na konferencji „Od etyki cnót do etyki chronienia osób. Podstawy wychowania społecznego i politycznego”	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”	311
Michał Zembrzusi Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji: „Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance”	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik Sprawozdanie z udziału w Międzynarodowej Konferencji „Oblicza Mistyki”	323
Michał Zembrzusi Recenzja: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotorya 2008	325
Magdalena Płotka Recenzja: Michał Głowala, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Recenzja: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.	335
Artur Andrzejuk Recenzja: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.	339
Artur Andrzejuk Recenzja: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.	345
Artur Andrzejuk Recenzja: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.	351
Izabella Andrzejuk Filozoficzne i teologiczne aspekty religii. Recenzja: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.	355

Marcin Karas	
Recenzja: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka	
Recenzja: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201.....	363
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.	367
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.	375
Dawid Lipski	
Recenzja: Michał Zembruski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Polemiki i dyskusje

Wojciech Golonka	
Odpowiedź na krytyczne uwagi dra Marka Prokopa odnośnie do mego artykułu <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
Odpowiedź Marka Prokopa	393
Izabella Andrzejuk	
Spór o filozofię moralną św. Tomasza z Akwinu. Próba wskazania na źródła odmiennych stanowisk É. Gilsona i F. van Steenberghena. Na marginesie dyskusji M. Prokopa z artykułem W. Golonki.....	397
Nota o autorach.....	411

Table of Contents

Editorial	11
-----------------	----

University at the Crossroads.

University at the Crossroad. University and its Teaching with Antoni B. Stępień – Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk, Witold Płotka	13
--	----

Dissertations and articles

Marek P. Prokop The Concept of Eternity and Time in <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk The Problem of Being in Thomas Aquinas' Commentary on <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzusiński The Real Distinction Between Agent and Potential Intellect in Approach Thomas Aquinas	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> and Scholastic Problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Thomas Aquinas's Eudaimonistic Ethics	113
Magdalena Płotka How is Moral Imperative a Result of the Nature of the World? The Concept of Natural Law in St. Thomas Aquinas's Account Stoic and Late Medieval Tradition	129
Iwona Solecka-Karczewska Compatibility of Reason and Faith in <i>Summa Theologiae</i> of Thomas Aquinas.....	145
Mieszko Pawlak Church and State in the Thought of St. Thomas Aquinas and Marsilius of Padua.....	163
Urszula Wolska The Vision of Postmodern Man and Thomistic Theory of the Person	191
Anna Mandrela Thomistic Philosophy of Being and Buddhist Philosophy of Emptiness	215
Sebastian Taboń Czech Thomism in 1879-1948	239

Translations

Tomasz z Akwinu <i>About Geocentrism</i> , Latin and Polish Text (transl. Marcin Karas).....	251
Kamil Majcherek The Issue of Posthumous Identity of Christ's Corpus and Posthumous Naming Parts of His Body in <i>Quaestiones quodlibetales</i> of St. Thomas Aquinas. The Introduction to Translation.....	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (transl. Kamil Majcherek).....	279

Reports and Reviews

Michał Zembrzusi, Izabella Andrzejuk Thomism at the Conference 'Ethics and Politics'	289
Magdalena Płotka The Report of the Conference 'In the Sphere of Medieval Ethics'	293
Anna Kazimierczak-Kucharska The Report of the Conference on the Occasion of 740 Anniversary of Death of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventure.....	297
Michał Zembrzusi The Report of Presentation Professor Mieczysław Gogacz Prizes and Symposium 'Consequential Thomism'	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Thomistic Philosophy at the Conference 'From Virtue Ethics to Protect People as a Persons Ethics. The Basics of Social and Political Education'	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Thomism in a Foundation of a Good Education 'Maximilianum'	311
Michał Zembrzusi The Report of the International Conference: 'Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance'	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik The Report of Participation in the International Conference 'The Faces of Mysticism'	323
Michał Zembrzusi Review: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotoryja 2008	325
Magdalena Płotka Review: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Review: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322	335
Artur Andrzejuk Review: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281	339
Artur Andrzejuk Review: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639	345
Artur Andrzejuk Review: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514	351
Izabella Andrzejuk Philosophical and Theological Aspects of Religion. Review: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247	355

<p>Marcin Karas Review: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i>, przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....</p> <p>Magdalena Płotka Review: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i>, (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201</p> <p>Artur Andrzejuk Review: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i>, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.....</p> <p>Anna Kazimierczak-Kucharska Review: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i>, red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i>, Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i>, Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....</p> <p>Anna Kazimierczak-Kucharska Review: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i>, Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.....</p> <p>Dawid Lipski Review: Michał Zembrzuski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii</i>, w: <i>Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i>, t. 14, Warszawa 2015, ss. 160.....</p>	<p>359</p> <p>363</p> <p>367</p> <p>371</p> <p>375</p> <p>379</p>
--	---

Controversy and Discussions

<p>Wojciech Golonka The Response to Marek Prokop's (PhD) Critical Comments to my Article <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i></p> <p>The Marek Prokop's Response</p> <p>Izabella Andrzejuk The Dispute about St. Thomas Aquinas' Moral Philosophy. An Attempt to Indicate the Sources of Different Positions É. Gilson and F. van Steenberghen. In the Margin of M. Prokop Discussion with article of W. Golonka</p> <p>Note about authors.....</p>	<p>385</p> <p>393</p> <p>397</p> <p>411</p>
---	---

Recenzja

Tomasz Pawlikowski, *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.

Temat książki Tomasza Pawlikowskiego został zainspirowany artykułem ks. prof. Andrzeja Maryniarczyka, zatytułowanym *Veritas sequitur esse* – nawet jej tytuł jest polską wersją tamtego tytułu. Oczywiście praca dra Pawlikowskiego jest znacznie obszerniejsza od artykułu ks. Maryniarczyka i stanowi jakby historyczno-filozoficzne uzasadnienie głoszonych w nim tez. Wszystkiego tego dowiadujemy się z „Wprowadzenia”, a lektura pracy nam to potwierdza.

Książka dra Pawlikowskiego dotyczy historii filozofii, ale rozumianej po Gilsonowsku, jako *history of philosophy itself*. W tym wypadku jest to zagadnienie prawdy. Autor ukazuje nam jej rozwój w kontekście klasycznej definicji prawdy, jako zgodności intelektu i rzeczy, której znaną powszechnie formułę zaproponował Tomasz z Akwinu. Ta formuła jednak krystalizowała się od dawna w dziejach filozofii. Nie jest to zresztą dziwne, bo trudno wyobrazić so-

bie „umiłowanie mądrości” bez odniesienia się do kluczowego dla tej mądrości tematu prawdy.

Celem książki było „ukazanie Tomaszowej koncepcji prawdy w jej aspekcie systematycznym i historycznym” („Wprowadzenie”, s. 30) i należy stwierdzić, że cel ten na jej kartach został w pełni zrealizowany. Trzeba też koniecznie zauważyć, że dr Pawlikowski podjął temat fundamentalny dla filozofii, co w zalewie opracowań korolariów, często o charakterze przyczynkarskim, wyróżnia się bardzo pozytywnie. Jeśli chodzi o samą prawdę, to w swej pracy autor śledzi jak gdyby dwutorowo jej wiązanie w dziejach filozofii z bytem oraz z myśleniem. Ukazuje, jak tory te zbiegają się w myśli Tomasza z Akwinu w tezach o związaniu prawdy z istnieniem bytu i z intelektami: Bożym, jako źródle bytu i prawdy, oraz ludzkim, jako rejestrującym w sobie prawdę w postaci skutku (s. 269-270, 288).

Książka składa się z dwóch części, z których pierwsza jest poświęcona rozwojowi teorii prawdy przed św. Tomaszem, a druga – koncepcji prawdy jako następstwa istnienia w tekstach samego Akwinaty i niektórych jego współczesnych interpretatorów. Ta druga część jest swym tematem bardzo bliska tytułowi całej rozprawy, wobec czego część pierwsza jest niejako bardzo obszernym wprowadzeniem do tematu. Przyglądając się bliżej strukturze książki, zwraca uwagę duża liczba wstępów i wprowadzeń: ma „Wprowadzenie” cała książka, a wstępami są opatrzone zarówno obydwie części, jak i poszczególne rozdziały. Świadczą one o dużej metodologicznej świadomości autora, jak również chęci pomocy czytelnikowi w śledzeniu poszczególnych analiz i problemów. Podobną rolę pełnią wnioski i podsumowania rozdziałów i części. Nie udało się w nich jednak uniknąć pewnych powtórzeń i dygresji, np. obszernej polemiki z Tadeuszem Bartosiem we „Wprowadzeniu” do rozprawy (s. 23–26). Podkreślić należy jednak staranność dokumentacyjną Autora. Przypisy bardzo wyczerpująco informują o tekstach, oryginalnych wypowiedziach, literaturze.

Książkę T. Pawlikowskiego czyta się bardzo dobrze, tekst wciąga czytelnika, niekiedy staje się nawet pasjonujący, gdy Autor z dużym znanstwem poszukuje w tekstach formuł definicji prawdy, ich kontekstów i aspektów. Język i styl jego książki to jedna z jej dużych zalet. Można znaleźć jednak pewne potknięcia i niezręczności, jak np. niejednorodność stylu, np. o sobie autor pisze raz w trzeciej, a raz w pierwszej osobie (i w ogóle

dużo jest w książce wtężeń autobiograficznych i nawet autotematycznych, np. na stronach 241–242). Niejednolite też bywają prezentacje poszczególnych ujęć, np. wyróżnia się bardzo szczegółowe (za wydawcą) omówienie cytowań w tekstach Filipa Kanclerza oraz równie szczegółowe omówienie edycji krytycznych tekstów Tomasza bez wskazania ich wpływu na koncepcję prawdy. Można mieć też wątpliwości, czy koncepcja prawdy u Anzelma z Canterbury była dla Tomasza z Akwinu tak istotna, że należało poświęcić jej aż tyle miejsca (34 strony).

Rozwinięciem ujęć Akwinaty są trzy ostatnie rozdziały rozprawy podejmujące jej temat w aspekcie teorii analogii, tak jak ją widział Mieczysław Albert Krąpiec, relacji prawdy do aktu stwórczego Boga, w czym przewodnikiem dla Autora był Andrzej Maryniarczyk, oraz związku prawdy z teorią partycypacji w ujęciu Zofii Józefy Zdybickiej. Te trzy ciekawe opracowania dobrze dopełniają rozprawę, czyniąc z niej ważny głos we współczesnych dyskusjach o prawdzie. Sytuują także autora zdecydowanie w tomizmie egzystencjalnym, w wersji uprawianej w lubelskiej szkole filozoficznej, czyli poważnej, odpowiedzialnej i liczącej się propozycji rozumienia tomizmu, i to nie tylko na obszarze naszego kraju. Może tylko w tym kontekście należy żałować, że tych swoich opracowań nie skonfrontował dr Pawlikowski z poglądami swojego pierwszego profesora filozofii, Mieczysława Gogacza, który szczególnie w swoich późniejszych pracach zachowywał dużą rezerwę w stosunku do teorii analogii i partycypacji oraz miał także wykrystalizowaną wizję

stwarzania¹. Wynik tej konfrontacji byłby na pewno interesujący i może inspirowający.

Lektura rozprawy Tomasza Pawlikowskiego skłania do podjęcia dyskusji na dwa tematy, jeden historyczny, drugi bardziej systematyczny. Pierwszy z nich dotyczy miejsca, roli i znaczenia erudycji w tekście, szczególnie w tekście scholastycznym. Wydaje się bowiem, że należy odróżnić dwie funkcje erudycji w tekście. Może być ona użyta jako tło lub kontekst, za pomocą którego autor precyzuje swój pogląd, lub przytoczona jako grupa twierdzeń nie związanych wprost z poglądem autora. W tym wszystkim, jak się wydaje, należy odróżnić erudycję stanowiącą przytoczone twierdzenia i erudycję stanowiącą powołanie się na autorytet i nie można się pomylić, czy określoną erudycję autor akceptuje, czy odrzuca. Jeśli zaś erudycja jest akceptowana, to należy ustalić, w jaki sposób autor się nią posługuje. Czy jest ona punktem wyjścia jakiegoś tematu, czy jest poszukiwaniem rozwiązania w ramach danego tematu, czy może jest dodatkowym argumentem w obrębie tematu i jego rozwiązania? Odnosząc to do rozprawy Tomasza Pawlikowskiego, trzeba postawić uzasadnione pytanie o erudycję Tomasza w związku z problemem prawdy – jest jej bowiem bardzo dużo, ale jest bardzo niejednorodna. Czytając rozprawę, odnosi się wrażenie, że jej Autor stara się wszelkie Tomaszowe przywołania, a nawet tylko podobieństwa sformułowań, usytuować jakoś na

pozycji źródła koncepcji Akwinaty, a następnie w tej koncepcji w pewien sposób wszystkie je ująć, oczywiście reinterpretując je zgodnie z tomistyczną metafizyką bytu istniejącego. Jest to zabieg możliwy do przeprowadzenia, ale czy zawsze zgodny z intencją samego Tomasza – to pytanie pozostaje otwarte.

Drugim zespołem zagadnień, które warto by przedyskutować w związku z książką *Prawda następstwem istnienia*, jest odróżnienie dyscyplin filozoficznych i ich aspektów w związku z tomistyczną teorią prawdy. Czy np. prawda jako przejaw istnienia nie należy do metafizyki i wobec tego nie należy „na siłę” szukać jej związku z prawdą jako adekwacją intelektu i rzeczy, np. na sposób przyczyny i skutku, jako że ta słynna definicja dotyczy prawdy w poznaniu? Do tego dochodzi prawda w intelekcie Boga – źródło wszelkiej prawdy. Czy w metafizyczny sposób pośredniego poznania przyczyny pierwszej, tzn. na podstawie bezpośrednio poznawanych skutków, możemy postawić tezę, że idee bytów jednostkowych w Bogu są źródłem ich prawdziwości? Czy jeszcze jesteśmy na terenie filozofii? Czy oby w tym momencie nie zmieniamy perspektywy analiz i nagle zaczynamy uzasadniać jakieś skutki działaniem Boga, gdy tymczasem to te skutki wskazują na to działanie. Nawet więc jeśli w tekstach Akwinaty znajdujemy takie wymieszanie wymienionych perspektyw, czy nie powinno się we współczesnym tomizmie dokonać ich odróżnienia.

¹ Np. *Elementarz metafizyki*, wyd. 4, Warszawa 2008, s. 127; *Metody metafizyki. Ujęcie z pozycji przedmiotu metafizyki, jej struktury oraz poznania bytu*, „Studia Philosophiae Christianae” 23 (1987) nr 2, s. 45–65, przedruk w: M. Gogacz, *W kierunku tomizmu konsekwentnego*, Warszawa 2012, s. 168–184.

Tomaszowi Pawlikowskiemu udało się uniknąć trzech zagrożeń, które czyhają na badaczy tak stawianych zagadnień: po pierwsze, ukazuje on dzieje problemu prawdy jako „konstruktywny” rozwój jej problematyki, a nie korowód przemiennie następujących po sobie zakwestionowań; po drugie, ukazując źródła Tomaszowej koncepcji prawdy, nie przedstawia samego Akwinaty jako kompilatora (lub „autora syntezy”, jak zwykło się pisać, by uniknąć pejoratywnych skojarzeń związanych ze słowem „kompilacja”) – Tomasz w książce dra Pawlikowskiego jest raczej reinterpreterem zastanych formuł, a ta reinterpre-

tacja możliwa była dzięki zbudowaniu nowej, egzystencjalnej metafizyki bytu. To w jej ramach i w jej świetle Akwinata przedstawia ujęcia Arystotelesa, Hilarego z Poitiers, Augustyna i Anzelma, a także myślicieli bliższych sobie czasowo, jak Izaak Israeli, Awicenna, a nawet Albert Wielki. Z tym wiąże się trzecie niebezpieczeństwo, którego uniknął Autor książki pt. *Prawda następstwem istnienia*, mianowicie tezy, modnej dziś w literaturze przedmiotu, że Tomasz połączył w spójny system arystotelesowski realizm i augustyński idealizm lub nawet, że tomizm jest zreformowanym neoplatonizmem.